

CONSEIL DE L'EGALITÉ DES CHANCES ENTRE HOMMES ET FEMMES
RAAD VAN DE GELIJKE KANSEN VOOR MANNEN EN VROUWEN
RAT FÜR CHANCENGLEICHHEIT ZWISCHEN MÄNNER UND FRAUEN

**AVIS n° 28 du 10 décembre 1999 du Conseil
de l'Égalité des Chances entre Hommes et
Femmes relatif au statut social du conjoint-
aidant**

**ADVIES nr 28 van 10 december 1999 van de
Raad van de Gelijke Kansen voor Mannen en
Vrouwen inzake het sociaal statuut van de
meewerkende echtgenoot**

AVIS n° 28 du 10 décembre 1999 du Conseil de l'Égalité des Chances entre Hommes et Femmes relatif au statut social du conjoint-aidant

Table des Matières:

- I. Description du statut social du conjoint-aidant**
- II. La situation fiscale**
- III. Discrimination entre aidant et conjoint-aidant**
- IV. Vers un statut social autonome**
- V. Acquisition d'un statut propre obligatoire**
 - 1. Présomption
 - 2. Détermination de l'assiette de cotisations pour le conjoint-aidant
 - 3. Solution alternative provisoire
 - 4. Détermination des prestations du statut des conjoints-aidants

I. Description du statut du conjoint-aidant

Dans un couple où l'un des membres effectue un travail pour l'autre, deux types de relation de travail peuvent se présenter:

- A. Une relation de travailleur salarié.
 - B. Une relation de travailleur indépendant.
- A. Dans la mesure où il existe un lien réel de subordination, **le conjoint peut être salarié** par l'autre conjoint indépendant, c'est-à-dire qu'un contrat de travail peut être conclu entre les deux conjoints.

Dans ce cas, le code fiscal ne permet pas la déduction fiscale, en tant que charge professionnelle, des rémunérations versées au conjoint (code des impôts 1992 - art. 53, 12°) à l'inverse des rémunérations versées aux autres membres de la famille.

ADVIES nr 28 van 10 december 1999 van de Raad van de Gelijke Kansen voor Mannen en Vrouwen inzake het sociaal statuut van de meewerkende echtgenoot

Inhoudsopgave:

- I. Beschrijving van het sociaal statuut van de meewerkende echtgenoot**
- II. Fiscale toestand**
- III. Discriminatie tussen helper en meewerkende echtgenoot**
- IV. Naar een autonoom sociaal statuut**
- V. De verwerving van een verplicht eigen statuut**
 - 1. Vermoeden
 - 2. Bepaling van de basis waarop de bijdragen van de meewerkende echtgenoot berekend worden
 - 3. Voorlopige alternatieve oplossing
 - 4. Bepaling van de prestaties van het statuut van de meewerkende echtgenoten

I. Beschrijving van het sociaal statuut van de meewerkende echtgenoot

Binnen een echtpaar waarvan één van de leden arbeid voor de andere verricht, kunnen er zich twee types van arbeidsbetrekkingen voordoen

- A. Een betrekking als bezoldigde werknemer.
 - B. Een zelfstandige betrekking.
- A. Voor zover er een reële ondergeschiktheid aanwezig is **kan de echtgenoot een bezoldiging ontvangen** van de echtgenoot-zelfstandige. Dit wil zeggen dat er een arbeidsovereenkomst tussen de echtgenoten kan worden afgesloten.

In dit geval laat het wetboek van inkomstenbelastingen geen fiscale aftrek toe van bezoldigingen aan de echtgenoot als beroepsuitgaven (fiscale wetgeving 1992 - art. 53, 12°), en dit in tegenstelling tot de betalingen aan andere familieleden.

B. L'alternative consiste à établir une relation de travail d'indépendant.

1. **L'aidant** est défini dans l'arrêté royal n° 38 du 27 juillet 1967 organisant le statut social des travailleurs indépendants comme la personne qui, en Belgique, assiste ou supplée un travailleur indépendant dans l'exercice de sa profession sans être engagée envers lui par un contrat de louage de travail.

L'aidant est assujéti au statut social comme les indépendants et il en résulte les mêmes obligations et les mêmes droits. Deux exceptions à cette règle: les aidants occasionnels et les aidants de moins de 20 ans.

2. **Le conjoint-aidant** est l'époux ou l'épouse d'un indépendant assujéti au statut social. **Il n'est pas assujéti au statut social**, même si une partie des revenus professionnels lui est attribuée conformément à la législation fiscale relative à l'impôt des personnes physiques.

Par exception à cette exclusion, le conjoint-aidant **peut s'assujétir volontairement** au statut social mais exclusivement **au régime de l'assurance obligatoire** contre la maladie et l'invalidité **secteur des indemnités** (comprenant le repos de maternité).

3. Cet assujétissement facultatif a été introduit par la loi du 14 décembre 1989 pour transposer la directive 86/613 du 11 décembre 1986 relative à l'application du principe de l'égalité de traitement entre les hommes et les femmes exerçant une activité indépendante, y compris une activité agricole ainsi que sur la protection de la maternité. Cette directive prévoit en son article 6, de donner une protection sociale au conjoint-aidant insuffisamment protégé par le régime de sécurité sociale dont bénéficie le travailleur indépendant, sur une base **volontaire et contributive**.

B. Het alternatief bestaat erin om een betrekking als zelfstandige in te stellen.

1. **De helper** wordt in KB nr. 38 van 27 juli 1967 houdende inrichting van het sociaal statuut der zelfstandigen omschreven als een persoon die in België een zelfstandige bijstaat of vervangt bij de uitoefening van zijn beroep, zonder tegenover hem door een arbeidsovereenkomst te zijn verbonden.

Een helper is onderworpen aan een sociaal statuut net als een zelfstandige met dezelfde rechten en dezelfde plichten. Op deze regel gelden twee uitzonderingen: de toevallige helpers en de helpers jonger dan 20 jaar.

2. **De meewerkende echtgenoot** is de echtgenoot of echtgenote van een aan het sociaal statuut onderworpen zelfstandige. **Hij/zij is niet onderworpen aan het sociaal statuut**, ook al wordt hem/haar een deel van de bedrijfsinkomsten toegekend overeenkomstig de fiscale wetgeving op de personenbelasting.

Als uitzondering op deze uitsluiting kan een meewerkende echtgenoot **zich vrijwillig onderwerpen** aan het sociaal statuut maar dan enkel aan de regeling inzake **de verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering, sector uitkeringen** (met inbegrip van de moederschapsrust).

3. Deze facultatieve onderwerping werd ingevoerd bij de wet van 14 december 1989 tot omzetting van richtlijn 86/613 van 11 december 1986 betreffende de toepassing van het beginsel van gelijke behandeling van zelfstandig werkzame mannen en vrouwen, de landbouwsector daarbij inbegrepen, en tot bescherming van het moederschap. In artikel 6 van deze richtlijn wordt bepaald dat aan de meewerkende echtgenoot die onvoldoende bescherming geniet van de socialezekerheidsregeling van de zelfstandige **op vrijwillige basis en mits betaling van bijdragen** een sociale bescherming wordt gegeven.

4. Le Gouvernement belge a choisi, en 1989, de permettre, et non d'imposer, l'affiliation contributive des conjoints-aidants au secteur indemnités sans doute parce que, lorsque le conjoint titulaire est en incapacité de travail, l'activité professionnelle ne procure plus de revenu suffisant, ou que le conjoint-aidant perd ses propres capacités à travailler comme en cas de maternité. Dans ce dernier cas, l'indemnité forfaitaire est de 36.570 BEF - 906,55 EUR (soit 35.853 BEF - 888,77 EUR, au 01/07/1998) et équivaut à 3 semaines de congé (arrêté royal du 20 juillet 1971 instituant un régime d'assurance contre l'incapacité en faveur des travailleurs indépendants).

5. Pour le reste du statut social, les conjoints-aidants sont "couverts" par les cotisations versées par leur conjoint. Ils bénéficient de ce fait des droits dérivés en pension, en soins de santé, en allocations familiales du chef des revenus déclarés, et soumis à cotisations, de leur conjoint. En cas de rupture, ces droits dérivés disparaissent ou tout au moins sont plus difficiles à exercer.

6. Le système d'assujettissement facultatif et résiduaire n'a pas connu un grand succès. Au 31 décembre 1997, l'INASTI comptait 4.953 affiliations volontaires dont 4.520 femmes. Selon les données fiscales¹, on estime qu'il y aurait près de 67.556 femmes conjoints-aidants.

II. La situation fiscale

Les ménages formés par un indépendant et son conjoint-aidant, c'est-à-dire participant à l'activité professionnelle en qualité d'aidant, peuvent déduire des revenus professionnels **une quote-part, attribuée** au conjoint-aidant. Cette quote-part est considérée comme un revenu professionnel du conjoint-aidant pour la législation fiscale.

Théoriquement, la participation à l'activité professionnelle doit être effective et la quote-part attribuée doit correspondre à une rémunération normale des prestations du conjoint-aidant.

4. De Belgische Regering heeft er in 1989 voor geopteerd een onderwerping tegen betaling van een eigen bijdrage van de meewerkende echtgenoten voor de sector uitkeringen toe te staan - maar niet op te leggen; ongetwijfeld omdat, wanneer de echtgenoot-titularis arbeidsongeschikt wordt of wanneer de meewerkende echtgenoot, bij zwangerschap, zelf arbeidsongeschikt wordt, de beroepsactiviteit geen voldoende hoog inkomen meer genereert. In dat laatste geval bedraagt de forfaitaire uitkering 36.570 BEF-906,55 EUR (of 35.853 BEF - 888,77 EUR per 1.7.1998) en komt ze overeen met 3 weken verlof (KB van 20 juli 1971 houdende instelling van een verzekering tegen arbeidsongeschiktheid ten voordele van de zelfstandigen).

5. Voor de rest van het sociaal statuut zijn meewerkende echtgenoten "gedekt" door de bijdragen die worden betaald door hun echtgenoot. Zij genieten dan ook afgeleide rechten op het gebied van het pensioen, gezondheidszorg, de kinderbijlagen op grond van de aangegeven en belastbare inkomsten van hun echtgenoot. In geval van scheiding verdwijnen de afgeleide rechten of zijn ze minstens moeilijker toe te passen.

6. De vrijwillige en residuele onderwerping is geen groot succes geworden. Op 31 december 1997 waren er bij de RSVZ 4.953 vrijwillige aansluitingen binnen, waarvan 4.520 vrouwen. Momenteel wordt er op grond van de belastinggegevens geschat dat er ongeveer 67.556 meewerkende echtgenoten zouden zijn.

II. De fiscale toestand

Gezinnen bestaande uit een zelfstandige en een meewerkende echtgenoot, m.a.w. een echtgenoot die haar/zijn echtgenoot bij zijn/haar beroepsarbeid helpt, mogen een aan de meewerkende echtgenoot **toegekend aandeel** aftrekken van het beroepsinkomen. Dat aandeel wordt in de fiscale wetgeving beschouwd als het beroepsinkomen van de meewerkende echtgenoot.

Theoretisch moet dat helpen van de echtgenoot bij zijn/haar beroepsarbeid werkelijk gebeuren en moet het aandeel overeenstemmen met een gewone bezoldiging voor de beroepsarbeid van de meewerkende echtgenoot.

¹ Chiffres I.N.S.: données fiscales sur les revenus fiscaux: revenu 1996, exercice d'imposition 1997.

La quote-part du conjoint-aidant est normalement limitée à 30% du revenu de l'activité professionnelle pour laquelle l'aide est apportée, sauf s'il est manifeste que les prestations du conjoint-aidant lui ouvrent droit à une quote-part plus importante.

Il en découle donc qu'il n'existe pas de plafond pour la quote-part attribuée au conjoint-aidant. Celle-ci doit correspondre à la situation de fait. Elle peut donc procurer un avantage fiscal plus important que le quotient conjugal des époux non actifs, qui est plafonné à 293.000 BEF/an - 7263,28 EUR/an.

Pour le ménage d'indépendant, l'arrêté royal n° 38 présente des avantages grâce à l'octroi de droits dérivés comme si l'époux(se) aidant n'était pas aidant mais seulement "au foyer". Quant au régime fiscal, il procure des avantages fiscaux supérieurs au quotient conjugal.

Toutefois, en cas de rupture du ménage, ou même de perte de l'activité principale, ces droits dérivés et avantages disparaissent plongeant le conjoint-aidant dans une insécurité d'existence dramatique. Telle est la motivation des propositions qui suivent.

III. Discrimination entre aidant et conjoint-aidant

Il y a manifestement une discrimination indirecte fondée sur le sexe entre aidant et conjoint-aidant dans l'accès à la sécurité sociale; elle est liée au statut matrimonial des individus.

Cette discrimination est interdite par l'article 4, §1er de la directive 79/7 relative à la mise en oeuvre progressive du principe de l'égalité de traitement entre hommes et femmes dans les régimes de sécurité sociale. Cette directive s'applique au régime des travailleurs indépendants et donc aux conjoints-aidants.

Het aandeel van de meewerkende echtgenoot is normaal beperkt tot 30% van het inkomen van de beroepsactiviteit waarvoor de hulp wordt bijgedragen, behalve wanneer het duidelijk is dat de prestaties van de meewerkende echtgenoot een groter aandeel rechtvaardigen.

Hieruit volgt dus dat er geen plafond bestaat voor het aan de meewerkende echtgenoot toegekende aandeel. Dit moet overeenkomen met de feitelijke situatie. Het fiscaal voordeel dat kan worden gerealiseerd is aldus groter dan het voordeel dat het huwelijksquotiënt oplevert ten behoeve van de niet beroepsactieve echtgenoten, dat beperkt is tot 293.000 BEF/7263,28 EUR per jaar.

Voor een zelfstandig gezin levert KB nr. 38 voordelen op via de toekenning van afgeleide rechten, net alsof de echtgenoot niet zou meewerken maar gewoon "huisvrouw/-man" zou zijn. De fiscale regeling is voordeliger dan het gezinsquotiënt.

Bij echtscheiding echter of zelfs bij verlies van de hoofdactiviteit verdwijnen die rechten en voordelen, waardoor de meewerkende echtgenoot brutaal in een grote bestaansonzekerheid terechtkomt. Dit is de motivatie van de voorstellen die verderop in de tekst worden ontwikkeld.

III. Discriminatie tussen helper en meewerkende echtgenoot

Er bestaat duidelijk een indirecte seksegebonden discriminatie tussen een meewerkende echtgenoot en een helper inzake de toelating tot de sociale zekerheid, en afhankelijk van de echtelijke staat van de betrokkenen.

Een dergelijke discriminatie is verboden op grond van artikel 4, 1ste van richtlijn 79/7 betreffende de geleidelijke tenuitvoerlegging van het beginsel van gelijke behandeling van mannen en vrouwen in de regelingen waarop zij inzake sociale zekerheid worden toegepast op de zelfstandigen en dus op de meewerkende echtgenoten.

La directive 97/80 relative à la charge de la preuve fournit une définition de la discrimination fondée sur le sexe, inspirée de la jurisprudence de la Cour de travail "une discrimination indirecte existe lorsqu'une disposition, un critère ou une pratique apparemment neutre affecte une proportion nettement plus élevée de personnes d'un sexe, à moins que cette disposition, ce critère ou cette pratique ne soit approprié(e) et nécessaire et ne puisse être justifié(e) par des facteurs objectifs indépendants du sexe des intéressés".

Cette directive ne s'applique pas aux régimes légaux de sécurité sociale pour lesquels il y a lieu de recourir à la jurisprudence de la Cour.

Dans son arrêt n° 44/97 du 14 juillet 1997, la Cour d'Arbitrage, n'a cependant pas envisagé l'incidence de la directive 79/7 lorsqu'elle a affirmé que l'article 7, § 1er de l'arrêté royal n° 38, qui exclut les conjoints de la notion d'aidant, n'est pas contraire aux articles 10 et 11 de la Constitution. La Cour a souscrit aux arguments du Conseil des Ministres, qu'on peut résumer et critiquer comme suit:

1. *La difficulté de déterminer dans quelle mesure l'aide apportée revêt un caractère professionnel.*

L'aide apportée par le conjoint peut être vue comme une obligation civile (argument du Conseil des Ministres) en vertu de l'article 213 du Code civil. L'existence d'un ménage commun suppose une aide constante et simultanée, une collaboration, une contribution réciproque à ses charges, dont chaque époux est tenu selon ses moyens². Cet article du code civil vise clairement la contribution aux charges "du ménage"³ et non pas le partage des responsabilités et tâches dans le cadre de l'exercice d'une activité professionnelle.

Richtlijn 97/80 met betrekking tot de bewijslast geeft een definitie van seksediscriminatie, geïnspireerd op de jurisprudentie van het Arbeidshof, namelijk dat "er van indirecte discriminatie sprake is wanneer een ogenschijnlijk neutrale bepaling, maatstaf of handelwijze een wezenlijk groter gedeelte van de leden van een geslacht beïnvloedt, tenzij die bepaling, maatstaf of handelwijze passend en noodzakelijk is en zij kan worden gerechtvaardigd door objectieve factoren die geen verband houden met het geslacht van de betrokkenen".

Deze richtlijn is niet van toepassing op de wettelijke regelingen van de sociale zekerheid waarvoor men zich kan wenden tot de rechtspraak van het Hof.

In het arrest nr. 44/97 van 14 juli 1997 heeft het Arbitragehof echter de weerslag van richtlijn 79/7 niet in overweging genomen toen het bevestigde dat artikel 7, § 1 van KB nr. 38, dat de echtgenoot uitsluit van het begrip helper, niet ingaat tegen artikels 10 en 11 van de Grondwet. Het Hof heeft de argumenten van de Ministerraad onderschreven, die men als volgt kan samenvatten en bespreken:

1. *De moeilijkheid om te bepalen in welke mate de geboden hulp een beroepsmatig karakter heeft.*

De door de echtgenoot bijgedragen hulp kan beschouwd worden als een burgerrechtelijke verplichting (argument van de Ministerraad) volgens artikel 213 van het Burgerlijk Wetboek. Het bestaan van een gemeenschappelijk huishouden veronderstelt een voortdurende en simultane hulp, een samenwerking, een wederzijdse bijdrage tot de lasten, waaraan elke echtgenoot wordt gehouden naargelang zijn middelen.⁴ Dit artikel van het burgerlijk wetboek is duidelijk gericht op de bijdrage aan de "huishoudelijke"⁵ lasten en niet op de verdeling van verantwoordelijkheden en taken in het kader van de uitvoering van een beroepsbezigheid.

² De Page H., *Traité élémentaire de droit civil belge - Tome II, 4ème éd.*, Bruylant, Bruxelles, 1990, n° 633.

³ "Le conjoint qui apporte tous ses soins à la bonne marche du ménage et veille sur la santé et l'éducation de l'enfant commun contribue aux charges du mariage de la même manière que l'autre, dont l'activité professionnelle n'a pu se développer que parce que le premier se chargeait de ces tâches domestiques". Cass., 22 avril 1976, Pas., 1976, I, page 914.

⁴ De Page H., *Traité élémentaire de droit civil belge - Deel II, 4de ed.*, Bruylant, Brussel, 1990, nr. 633

⁵ "... appellant zijn activiteit op professioneel vlak slechts heeft kunnen ontplooiën in de mate dat verweerder door haar materieel en intellectueel werk van elke dag, haar plicht als huismoeder heeft vervuld door te zorgen voor de goede gang van zaken in de huishouding en door te waken over de gezondheid en de opvoeding van het kind" Cass., 22 april, Pas., 1976, I, pagina 951

Il est dès lors clair que la contribution du conjoint-aidant à l'activité professionnelle du conjoint n'entre pas dans le champ d'application de l'obligation civile prévue par l'article 213.

La contestation du caractère professionnel de l'aide apportée par le conjoint n'est pas pertinente à partir du moment où elle constitue son activité principale et où elle contribue directement aux bénéfices de l'activité de l'indépendant.

Le contrôle de l'activité exercée par le conjoint-aidant ne paraît pas plus difficile que pour les autres aidants.

De plus, dans la majorité des cas, les conjoints-aidants ont un rôle de contact avec l'extérieur, notamment les fournisseurs, les clients, et ont donc une visibilité professionnelle.

2. *L'existence entre les deux catégories d'aidants d'un critère objectif : l'existence ou l'absence d'un lien matrimonial entre l'aidant et l'indépendant.* La directive européenne 79/7 relative à la mise en œuvre progressive du principe de l'égalité de traitement entre hommes et femmes dans les régimes légaux de sécurité sociale dispose en son article 4, §1er que "Le principe de l'égalité de traitement implique l'absence de toute discrimination fondée sur le sexe, soit directement, soit indirectement par référence, notamment, à l'état matrimonial ou familial en particulier en ce qui concerne d'une part le champ d'application des régimes et les conditions d'accès aux régimes et d'autre part, l'obligation de cotiser et le calcul des cotisations. Cette directive s'applique au régime des travailleurs indépendants (article 2). La circonstance que l'indépendant et l'aidant soient mariés ou non, ne peut donc pas justifier une différence de traitement entre les deux catégories d'aidants. Il existe donc une discrimination manifeste entre aidants contraire au principe de l'égalité de traitement en vertu de l'article 4, §1er de la directive 79/7.
3. *Le conjoint-aidant reçoit, du fait de son mariage, un certain nombre d'avantages sans avoir à cotiser.*

Op grond daarvan is het duidelijk dat de bijdrage van de echtgenoot tot de beroepsbezigheid van de andere echtgenoot niet in het toepassingsgebied van de burgerrechtelijke verplichting van artikel 213 valt.

De betwisting van het beroepsmatig karakter van de door de echtgenoot geboden hulp is niet ter relevant vanaf het moment waarop die hulp de hoofdactiviteit van die echtgenoot uitmaakt en waarop die hulp rechtstreeks bijdraagt tot de winsten van de activiteit van de zelfstandige.

De controle op de activiteiten van de meewerkende echtgenoot blijkt niet moeilijker te zijn dan voor de andere helpers.

Bovendien hebben meewerkende echtgenoten in het merendeel van de gevallen een contactrol met de buitenwereld, vooral de leveranciers en de klanten, en dus een professionele zichtbaarheid.

2. *Het bestaan van een objectief criterium tussen de twee categorieën van helpers : het bestaan of het ontbreken van een huwelijksband tussen de helper en de zelfstandige.* De Europese richtlijn 79/7 met betrekking tot de geleidelijke tenuitvoerlegging van het beginsels van de gelijke behandeling van mannen en vrouwen in de wettelijke regelingen van de sociale zekerheid bepaalt in artikel 4, §1: "het beginsel van de gelijke behandeling houdt in dat iedere vorm van discriminatie op grond van geslacht, hetzij direct, hetzij indirect door verwijzing naar met name echtelijke staat of gezinssituatie is uitgesloten in het bijzonder met betrekking tot enerzijds de werkingssfeer van de regelingen alsmede de voorwaarden inzake toelating tot de regelingen, en anderzijds de verplichting tot premiebetaling en de premieberekening". Deze richtlijn is toepasbaar op de regeling voor de zelfstandigen (artikel 2). De omstandigheid of de zelfstandige en de helper getrouwd zijn of niet kan dus geen verschillende behandeling voor de twee soorten helpers rechtvaardigen. Er bestaat dus een duidelijke discriminatie tussen helpers die ingaat tegen het beginsel van de gelijke behandeling krachtens artikel 4 §1 van richtlijn 79/7 .
3. *Als gevolg van de huwelijksband verkrijgt de meewerkende echtgenoot een aantal voordelen zonder daarvoor bijdragen te moeten betalen.*

Toutefois c'est l'indépendant qui sera attributaire des prestations, par exemple de la pension au taux ménage. Dès lors le bénéficiaire de droits dérivés auxquels se réfère la Cour, est lié à la bonne volonté de l'attributaire de donner à son conjoint (aidant) les moyens financiers auxquels il/elle aurait droit en raison du travail fourni.

Cette protection sociale se fonde sur le modèle traditionnel de la famille et du partage des rôles entre l'homme qui exerce une activité professionnelle lui permettant d'assurer la survie matérielle du foyer, et la femme, qui assume les tâches domestiques, l'éducation des enfants et les soins aux personnes dépendantes. Le conjoint-aidant est assimilé à un conjoint "au foyer" (cfr. point 1), alors qu'il travaille.

4. *Lors de la mise sur pied du statut social des travailleurs indépendants, l'intention n'était pas tant d'assujettir les conjoints-aidants que de leur fournir une protection sociale minimale.*

Au vu de l'évolution actuelle des relations familiales (nombre élevé de divorce), on peut difficilement soutenir que le simple fait du mariage assure encore une quelconque sécurité et une protection sociale suffisante. Il existe un risque réel pour le conjoint que l'indépendant ne disparaisse dans la nature, organise son insolvabilité, ou simplement décède.

5. *L'article 3 de l'arrêté royal d'exécution du 19 décembre 1967 prévoit que si chaque époux déclare des revenus en tant qu'indépendant à l'administration des contributions directes, ils seront tous les deux assujettis.*

Rien ne semble justifier l'introduction de cette condition supplémentaire imposée au conjoint-aidant et aucune publicité n'est accordée à cette possibilité contrairement à la règle de non assujettissement du conjoint-aidant.

L'argumentation de la Cour d'Arbitrage pour ratifier la discrimination n'est donc pas convaincante en ce qu'elle ne vérifie pas la compatibilité de la législation en cause avec le principe de l'égalité entre hommes et femmes dans les régimes légaux de sécurité sociale et plus particulièrement avec l'article 4, § 1er de la directive 79/7/CEE.

Nochtans is het de zelfstandige die de prestaties zal verkrijgen, bijvoorbeeld een gezinspensioen. Vandaar dat het genieten van afgeleide rechten waarnaar het Hof verwijst verbonden is aan de goede wil van de echtgenoot-zelfstandige om aan de echtgenoot (helper) de financiële middelen te geven waarop zij/hij recht heeft voor de geleverde arbeid.

Deze sociale bescherming is gebaseerd op het traditionele gezinsmodel en de taakverdeling tussen de man die een professionele activiteit uitoefent die hem toelaat om het materiële voortbestaan van het gezin te verzekeren, en de vrouw, die huishoudelijke taken op zich neemt, de opvoeding van de kinderen en de zorg voor hulpbehoevende personen. De echtgenoot wordt gelijkgesteld met een huisman/huisvrouw (zie punt 1), terwijl hij toch werkt.

4. *Bij het opstellen van het sociaal statuut van de zelfstandigen was het niet zozeer de bedoeling om de meewerkende echtgenoten eraan te onderwerpen maar om hen een minimale sociale bescherming te bieden.*

Gezien de huidige evolutie van de gezinsrelaties (meer echtscheidingen), kan men moeilijk volhouden dat het simpele feit van het huwelijk nog een dergelijke veiligheid en sociale bescherming verzekert. Er bestaat een reëel risico voor de echtgenoot dat de zelfstandige met de noorderzon verdwijnt, zijn onvermogen organiseert of simpelweg overlijdt.

5. *Artikel 3 van het uitvoerend koninklijk besluit van 19 december 1967 voorziet dat als elke echtgenoot als zelfstandige inkomsten aangeeft aan de administratie van de directe belastingen, ze er beiden aan onderworpen zullen worden.*

Niets lijkt de invoering van deze bijkomende voorwaarde voor de meewerkende echtgenoot te kunnen rechtvaardigen, en er wordt geen enkele rechtvaardigheid aan deze mogelijkheid gegeven, in tegenstelling tot de regel van de niet-onderwerping van de meewerkende echtgenoot.

De argumentatie van het Arbitragehof om de discriminatie te ratificeren is niet overtuigend aangezien ze de overeenkomst van de wetgeving in kwestie met het gelijkheidsbeginsel tussen mannen en vrouwen en in de wettelijke regelingen van de sociale zekerheid en meer in het bijzonder met artikel 4, §1 van richtlijn 79/7/EEG niet verifieert.

IV. Vers un statut social autonome

La question suivante se pose dès lors au delà du débat juridique : faut-il maintenir la différence entre les deux situations prévues par le statut social des indépendants?

Le conjoint-aidant, comme l'aidant, apporte à l'activité de son conjoint indépendant une contribution professionnelle; en quoi est-elle "économiquement" différente de celle de l'aidant "étranger" au ménage?

Si l'on supprime la distinction, le conjoint-aidant, dont le concept même est sujet à caution, serait assujéti au statut social comme l'indépendant.

Si l'on ne souhaite pas supprimer immédiatement la distinction, mais élaborer progressivement un statut socio-professionnel, spécifique et décent, plusieurs pistes doivent être analysées en fonction du niveau de prestation désiré et de la capacité contributive présumée.

Avant de les examiner, **le Conseil pose les principes suivants:**

1. un statut social lié à l'activité professionnelle doit être uniforme pour tout le monde. Il doit être obligatoire;
2. la contribution (cotisation) doit être proportionnelle au revenu professionnel ou même progressive en fonction de ce revenu; actuellement les cotisations au statut social établi par l'AR n°38 sont proportionnelles moyennant une dégressivité du taux des cotisations liées aux plafonds de revenu.
3. les revenus modestes peuvent être immunisés, sur une tranche à déterminer. Actuellement, la cotisation minimale est prélevée sur les revenus entre 0 et 389.460 BEF (9.657,46 EUR).
4. l'affiliation du conjoint-aidant sera effectuée à l'INASTI : le conjoint-aidant est toujours considéré comme indépendant et non comme un salarié. Cependant, il reste possible à l'indépendant d'occuper un conjoint sous contrat de travail, c'est-à-dire en qualité de travailleur salarié.

IV. Naar een autonoom sociaal statuut

Buiten de juridische kwesties rijst aldus de vraag : moet dat onderscheid tussen die twee statuten behouden blijven ?

De meewerkende echtgenoot "helpt" haar/zijn echtgenoot-zelfstandige bij zijn/haar beroepsarbeid; waarin verschilt die hulp "economisch bekeken" van die van een niet tot het gezin behorende helper

Als men dat onderscheid opheft wordt de meewerkende echtgenoot, een begrip dat sowieso reeds voor de nodige controverse zorgt, onderworpen aan het sociaal statuut van de zelfstandige.?

Indien men niet onmiddellijk het onderscheid wenst op te heffen, maar geleidelijk een specifiek en passend sociaal-professioneel statuut wenst uit te werken, moeten diverse pistes worden onderzocht in functie van de gewenste prestaties en van de veronderstelde draagkracht.

Alvorens die te onderzoeken moeten er toch **enkele beginselen worden vastgelegd :**

1. een met een beroepsactiviteit verbonden sociaal statuut moet voor eenieder gelijk zijn. Het moet worden opgelegd;
2. de bijdrage moet proportioneel zijn aan het bedrijfsinkomen of zelfs progressief evolueren in functie van dat bedrijfsinkomen; momenteel zijn de bijdragen aan het sociaal statuut die vastgelegd zijn KB nr. 38 proportioneel door middel van een degressie van de bijdragen verbonden aan de inkomensplafonds.
3. een af te spreken schijf van de bescheiden inkomens kan worden vrijgesteld; Momenteel wordt de minimumbijdrage geheven op de inkomens tussen 0 en 389.460 BEF (9.657,46 EUR).
4. de aansluiting van de meewerkende echtgenoot bij de RSVZ : de meewerkende echtgenoot wordt steeds beschouwd als een zelfstandige en niet als een bezoldigde werknemer. Het blijft echter mogelijk dat een zelfstandige een echtgenoot aanwerft onder arbeidscontract, als bezoldigde werknemer dus.

Il va donc de soi que l'orientation préconisée par le Conseil vers un statut autonome s'oppose à l'extension des droits dérivés, ou complémentaires au statut légal auquel les conjoints-aidants n'ont pas accès réellement.

Het is dus vanzelfsprekend dat de door de Raad aanbevolen oriëntering naar een autonoom statuut gekant is tegen de uitbreiding van de afgeleide of bijkomende rechten van het sociaal statuut waartoe de meewerkende echtgenoten geen toegang hebben.

V. Acquisition d'un statut propre obligatoire du conjoint-aidant

1. Présomption

Le conjoint du travailleur indépendant qui n'exerce pas d'activité professionnelle et à qui est attribué une quote-part des bénéfices et profits de l'activité indépendante en application de l'article 86 du Code des impôts sur les revenus, est présumé, de façon irréfragable, conjoint-aidant, et à ce titre assujéti au statut social des travailleurs indépendants.

2. Détermination de l'assiette de cotisations pour le conjoint-aidant

Le calcul des cotisations à payer par le conjoint-aidant s'effectue sur la base de la quote-part des bénéfices et profits qui lui sont attribués à titre de revenus de cette activité, en application de l'article 86 du Code des impôts sur les revenus.

La clé de répartition serait alors de 30% - 70%. Toutefois, les conjoints pourraient, de commun accord, en proposer une autre, moyennant justification de leur participation professionnelle respective et réelle.

Le conjoint-aidant sera redevable de la cotisation minimum durant les trois premières années. Ensuite, la cotisation sociale sera calculée sur base du revenu qui lui a été attribué. Le montant des cotisations ne pourra néanmoins pas être inférieur au montant de la cotisation minimum. Ce sont les principes actuels du régime des travailleurs indépendants qui s'appliqueront pour le calcul des cotisations.

Le calcul du montant des cotisations à payer par le couple d'indépendants, devrait être effectué par l'INASTI pour permettre l'évaluation de l'impact financier de la perception de deux cotisations sociales.

3. Solution alternative provisoire

V. Het verwerven van een opgelegd eigen statuut

1. Vermoeden

De echtgenoot van de zelfstandige die geen beroepsactiviteit uitoefent en die een deel van de inkomsten wordt toegewezen in toepassing van artikel 86 van het Wetboek op de inkomstenbelastingen wordt onweerlegbaar beschouwd als meewerkende echtgenoot, en wordt op grond daarvan onderworpen aan het statuut van de zelfstandigen. Voortaan zal de meewerkende echtgenoot onderworpen moeten zijn aan het sociaal statuut van de zelfstandigen om fiscale voordelen te genieten.

2. Bepaling van de basis waarop de bijdragen van de meewerkende echtgenoot berekend worden

De berekening van de bijdragen die de meewerkende echtgenoot moet betalen gebeurt op basis van het aandeel van in de opbrengsten en winsten die hem/haar zijn toegekend en als inkomen voor deze activiteit, in toepassing van artikel 86 van het Wetboek op de inkomstenbelastingen.

De verdeelsleutel zou dan 30% - 70% zijn. De echtgenoten kunnen echter in gezamenlijke overleg een andere verdeelsleutel afspreken op voorwaarde dat zij zulks kunnen bewijzen aan de hand van hun respectievelijke en werkelijke inbreng in de arbeid.

De meewerkende echtgenoot zal gedurende de eerste drie jaren de minimumbijdrage verschuldigd zijn. Daarna zullen de sociale bijdragen berekend worden op basis van de hem/haar toegekende inkomsten. Het bedrag van de bijdrage zal echter niet kleiner mogen zijn dan het bedrag van de minimumbijdrage. Voor de berekening van de bijdragen zullen dus de huidige principes van de regeling voor de zelfstandigen gebruikt worden.

De berekening van het bedrag van de bijdragen die het paar zelfstandigen in de twee vooropgestelde hypothesen moet betalen, zou door het RSVZ moeten gebeuren om de financiële impact van de inning van twee sociale bijdragen te analyseren.

3. Voorlopige alternatieve oplossing

Si la solution de l'assujettissement comme tel au statut du conjoint-aidant est problématique en raison du paiement de deux cotisations sociales et de la charge financière supplémentaire qui en résulte pour les couples, une solution alternative pourrait être proposée.

Il s'agirait de ne prévoir qu'un "mini-statut" obligatoire, à savoir assujettir automatiquement tous les conjoints-aidants au régime assurance maladie, secteur indemnités. Une proposition de loi a été déposée par L. Toussaint et C. Burgeon en ce sens (doc. ch 1967/1/session 1998-1999).

Cette option ne devrait pas être ouverte aux personnes qui commencent à travailler comme conjoints-aidants ("nouveaux assurés").

4. Détermination des prestations du statut des conjoints-aidants

- 1) Si le conjoint-aidant paie les cotisations sur son revenu attribué, il pourra prétendre à toutes les prestations prévues par le statut social. C'est la solution la plus satisfaisante du point de vue personnel du conjoint-aidant.

Dans ce cas, le conjoint-aidant aura intérêt à prouver sa participation effective dans les revenus du ménage.

- 2) On peut prévoir une autre couverture ad hoc. Le régime des pensions, étant perçu comme le plus vital dans la sécurité sociale, est retenu en priorité.
Désavantage: un statut social partiel est créé pour une catégorie particulière d'actifs sans justification sociale. La seule justification résiderait dans la volonté de ne pas accroître excessivement les prélèvements sociaux et fiscaux du groupe concerné.
- 3) Dans le cas du "mini statut" proposé ci-dessus, le conjoint bénéficierait de toutes les prestations à l'exclusion des droits à la pension.

Le Conseil demande que le gouvernement entame la réflexion sur le statut social des indépendants et procède à des simulations des propositions avancées dans ce projet d'avis.

Le Conseil demande à être associé à cette réflexion et s'engage à les analyser et à entamer des consultations sur cette base auprès des organisations concernées.

Als de oplossing van een zodanige onderwerping aan het statuut van de meewerkende echtgenoot problematisch is door de betaling van twee sociale bijdragen en de bijkomende financiële belasting die zulks voor de koppels meebrengt, zou een alternatieve oplossing kunnen worden voorgesteld.

Het zou erom gaan om enkel een verplicht "mini-statuuut" te voorzien, te weten de onderwerping van alle meewerkende echtgenoten aan het aanvullend systeem van de regeling inzake de ziekte- en invaliditeitsverzekering, sector uitkeringen. L. Toussaint en C. Burgeon legden een wetsvoorstel in deze zin voor (doc fg. 1967/1/sessie 98-99).

Deze optie zou niet toegankelijk moeten zijn voor personen die beginnen te werken als meewerkende echtgenoot ("nieuwe verzekerden").

4. Bepaling van de prestaties van het statuut van de meewerkende echtgenoten

- 1) Indien de meewerkende echtgenoot bijdragen betaalt op zijn toegekend inkomen zal hij/zij aanspraak kunnen maken op alle prestaties die voorzien zijn in het sociaal statuut. Dat is de meest bevredigende oplossing vanuit het standpunt van de meewerkende echtgenoot.
En in dat geval heeft de meewerkende echtgenoot er belang bij om zijn daadwerkelijke bijdrage in het gezinsinkomen te bewijzen.
- 2) Men kan een andere regeling ad hoc voorzien; de pensioenregeling, die in de sociale zekerheid het onontbeerlijkst wordt geacht, krijgt de grootste voorrang.
Nadeel: er wordt een gedeeltelijk statuut gecreëerd voor een bepaalde categorie actieven zonder sociale rechtvaardiging. De enige rechtvaardiging zou berusten op de wens om de sociale en fiscale voorheffingen van de groep in kwestie niet bovenmatig op te drijven.
- 3) In het geval van het voornoemde mini-statuuut zou de meewerkende echtgenoot van alle prestaties genieten, met uitzondering van de pensioenrechten.

De Raad vraagt dat de regering nadenkt over het sociaal statuut van de zelfstandigen en simulaties uitvoert van de voorstellen die in dit ontwerp van advies worden aangebracht.

De Raad vraagt om bij dit denkproces te worden betrokken en verbindt zich ertoe ze te analyseren en op basis daarvan het overleg te beginnen met de betrokken organisaties.

Proposition de l'organisation des entrepreneurs indépendants

Le NCMV, l'organisation des entrepreneurs indépendants, estime qu'il n'est pas opportun d'imposer un statut social distinct à tous les conjoints-aidants, et ce en se basant sur les considérations suivantes :

- Des comparaisons sociales et fiscales font apparaître que l'octroi d'un statut social distinct aux conjoints-aidants peut dans de nombreux cas entraîner un surcoût important pour la famille indépendante et qu'un avantage en pension n'est pas toujours la contrepartie;
- L'instauration d'un statut social obligatoire pour **tous** les conjoints-aidants n'est pas réalisable d'un point de vue administratif. Etant donné que seuls les conjoints-aidants auxquels un revenu de conjoint-aidant est attribué peuvent être retrouvés et ainsi être obligés à s'affilier à un fonds d'assurance sociale.
- Etant donné qu'il est impossible d'imposer une obligation à **tous** les conjoints-aidants, ceci peut entraîner une discrimination sociale entre les conjoints-aidants. Seuls les revenus élevés (attribution fiscale d'un revenu au conjoint-aidant) auraient accès au statut social des travailleurs indépendants, les revenus inférieurs (sans attribution fiscale au conjoint-aidant) en seraient exclus.
- L'imposition d'un statut social obligatoire aux conjoints-aidants pourrait entraîner une fuite dans l'anonymat. Il est, en effet, réaliste de supposer que des conjoints-aidants qui sont maintenant officiellement connus via l'attribution fiscale au conjoint-aidant, disparaîtront du circuit officiel pour échapper ainsi au statut social. Une mesure qui veut poursuivre un objectif noble, plus précisément donner des droits sociaux aux conjoints-aidants, pourrait générer, à partir de cette optique, un effet pervers.

Voorstel van de organisatie voor Nationaal Christelijk Middenstandsverbond

Het NCMV, de Organisatie voor Zelfstandige Ondernemers, vindt het niet opportuun een verplicht apart sociaal statuut op te leggen aan alle meewerkende echtgenoten vanuit de volgende overwegingen :

- Uit sociale en fiscale vergelijkingen blijkt dat het toekennen van een apart sociaal statuut aan de meewerkende echtgenoten in heel wat gevallen een aanzienlijke meerkost voor het zelfstandig gezin met zich kan meebrengen waar niet altijd een pensioenvoordeel tegenover staat;
- Het instellen van een verplicht sociaal statuut voor **alle** meewerkende echtgenoten is administratief niet te verwezenlijken gezien alleen de meewerkende echtgenoten aan wie een fiscaal meewerkinkomen wordt toegekend opspoorbaar zijn en zodoende verplicht kunnen worden zich aan te sluiten bij een sociaal verzekeringsfonds.
- Gezien het onmogelijk is een verplichting op te leggen aan **alle** meewerkende echtgenoten kan dit aanleiding geven tot een sociale discriminatie tussen de meewerkende echtgenoten. Alleen de hogere inkomens (fiscaal meewerkinkomen) zouden toegang krijgen tot het sociaal statuut van de zelfstandigen, de lagere inkomens (geen fiscaal meewerkinkomen) zouden ervan verstoken blijven.
- Het opleggen van een verplicht sociaal statuut aan de meewerkende echtgenoten zou een vlucht naar de anonimiteit tot gevolg kunnen hebben. Het is immers realistisch te veronderstellen dat meewerkende echtgenoten die momenteel officieel gekend zijn door het fiscaal meewerkinkomen, uit dit officiële circuit zullen verdwijnen om op die manier aan het sociaal statuut te ontsnappen. Een maatregel die een nobele doelstelling wil verwezenlijken, inzonderheid sociale rechten geven aan de meewerkende echtgenoten, zou vanuit deze optiek een pervers effect kunnen genereren.

En revanche, le NCMV est d'avis que le statut social des indépendants doit être rendu accessible à tous les conjoints-aidants. Ils doivent avoir la possibilité d'opter en faveur de celui-ci ou non.

L'instauration d'un système d'option réalisant une liaison entre une meilleure protection sociale des conjoints-aidants, d'une part, et l'attribution fiscale d'un revenu au conjoint-aidant, d'autre part, pourrait être ici une solution. Grâce à une telle liaison, le surcoût d'une meilleure protection sociale peut être compensé et les conjoints-aidants sont encouragés à s'affilier au statut social des travailleurs indépendants.

Trois variantes possibles peuvent être proposées. La troisième variante a la préférence de la NCMV.

VARIANTE 1

L'attribution fiscale d'un revenu au conjoint-aidant est considéré comme un revenu à part entière pour le statut social. Concrètement, ceci signifie que le revenu du ménage est réparti entre les deux partenaires et que chacun des partenaires paye des cotisations sociales sur son revenu. Si l'on opte pour un tel système, le partenaire aidant doit s'engager à rester affilié pendant six ans au moins auprès du fonds d'assurance sociale, afin de contrer les abus en matière de fraude à la régularisation.

VARIANTE 2

La possibilité d'octroyer fiscalement un revenu au conjoint-aidant est lié au paiement de cotisations sociales à part entière pour le statut social des travailleurs indépendants. Concrètement, ceci signifie que le revenu attribué fiscalement au conjoint-aidant ne pourrait plus être attribué qu'aux conjoints-aidants qui se sont affiliés à un fonds d'assurance sociale et qui y payent au moins la cotisation minimum pour une activité principale (1999 : 16.894 BEF/trimestre). Le revenu attribué au conjoint-aidant devient alors le revenu sur lequel le conjoint-aidant doit payer des cotisations sociales.

Het NCMV is daarentegen wel de mening toegedaan dat het sociaal statuut van de zelfstandigen toegankelijk moet gemaakt worden voor alle meewerkende echtgenoten. Zij moeten echter de keuze krijgen er al dan niet voor te opteren. De invoering van een optiestelsel waardoor een koppeling gerealiseerd wordt tussen een betere sociale bescherming van de meewerkende echtgenoten enerzijds en het fiscaal meewerkinkomen anderzijds zou hiervoor een oplossing kunnen bieden. Dankzij een dergelijke koppeling kan de meerkost van een betere sociale bescherming fiscaal gecompenseerd worden en worden de meewerkende echtgenoten aangemoedigd zich aan te sluiten bij het sociaal statuut van de zelfstandigen.

Drie mogelijke varianten kunnen hierbij worden voorgesteld. De derde variante draagt de voorkeur weg van het NCMV.

VARIANTE 1

Het fiscaal meewerkinkomen wordt als een volwaardig inkomen voor het sociaal statuut in aanmerking genomen. Dit betekent concreet dat het gezinsinkomen over de twee partners gespreid wordt en dat elk van de partners op zijn of haar inkomen sociale bijdragen betaalt. Indien men voor een dergelijk stelsel opteert moet de meewerkende partner zich wel engageren om minstens 6 jaar bij het sociaal verzekeringsfonds aangesloten te blijven, dit om misbruiken inzake regularisatie-ontduiking tegen te gaan.

VARIANTE 2

De mogelijkheid om fiscaal nog een meewerkinkomen toe te kennen wordt vastgekoppeld aan de betaling van volwaardige sociale bijdragen voor het sociaal statuut van de zelfstandigen. Dit betekent concreet dat het meewerkinkomen alleen nog kan toegekend worden aan de meewerkende echtgenoten die zich bij een sociaal verzekeringsfonds hebben aangesloten en daar minstens de minimum-bijdrage hoofdberoep (1999 : 16.894 Fr./kwartaal) betalen. Het meewerkinkomen wordt dan ook meteen het inkomen waarop de meewerkende echtgenoot sociale bijdragen verschuldigd is.

VARIANTE 3

On prévoit un incitant fiscal automatique pour ceux ayant opté pour un statut social distinct. En principe, un revenu attribué au conjoint-aidant ne peut pas être supérieur à 30% des bénéfices ou des profits qui découlent de l'activité professionnelle à laquelle la collaboration est apportée. Si le conjoint-aidant opte pour un statut social distinct (cotisation sociale à part entière), le revenu attribué au conjoint-aidant est automatiquement porté à 50%.

VARIANTE 3

Er wordt een automatische fiscale incentive voorzien voor diegenen die geopteerd hebben voor een apart sociaal statuut. In principe mag een meewerkinkomen niet meer bedragen dan 30% van de winsten of baten die voortvloeien uit de beroepswerkzaamheid waarin de medewerking is verleend. Wanneer de meewerkende echtgenoot opteert voor een apart sociaal statuut (volwaardige sociale bijdragen) zou het meewerkinkomen automatisch op 50% kunnen gebracht worden.